

Több évszázad

Börtönépítészet Magyarországon

A kezdetekről

Magyarországon a vegyesházi királyok korában egyre sűrűbben emlegetik a dokumentumok a *tömlöcöt*. Már a korai középkorban kialakultak, elterjedtek az egyes börtönfunkciók, így az *előzetes fogság*, a *szabadságvesztés-büntetés*, a *végrehajtási fogság*. A 15-16. századra a jogrendszer gyakori elemévé vált az „örökös” börtön. Erre ítélték a Dózsa-felkelésben részes papokat, Zsigmond és Ulászló dekrétumai nyomán a hamisítókat, az összeesküvőket, a hiteleshelyeken közreműködő család papokat. Miksa 1567. évi *articulusa* a hitszegő, feleket kijátszó ügyvédre rendelte ugyanezt. A ma életfogytiglannak nevezett szabadságvesztés-büntetés állandósulása feltételezi, hogy valamiféle börtön „hálózatnak” kellett lennie az országban.

Az állam természetesen nem épített börtönöket, de a várak pincéi, kazamatái jó megoldást kínáltak. Az Árpád-korban főként a vármegyei központok erődítéseiben, az ispáni székhelyeken tartottak fenn börtönöket. A 12-14. században gombamód szaporodtak a megvagyonosodott családok által építtetett várak, lakótornyok. E tornyok később nagyobb erődök magvát alkották, s a famíliák e tornyokban alakították ki börtöneiket. Számos esetben a királyi várak tornyai, pincéi szolgálták hasonló célokat Salamontól Mátyásig. A lovagvárak, rablófészek kialakulásával, a tartományúri hatalom kiépültével, mindenféle

megjelentek a *földesúri börtönök* is. A végvárrendszer is felhasználható volt erre a célra.

A tömlöchelyiségeket a várak, az erősségek legkülönbélebb pontjain helyezték el: leggyakrabban pincékben, őrtornyokban, várfalban, de előfordult, hogy a kazamatákban, néha egészen különleges helyeken. Beckó várának „tömlöce” például egy sziklafennsík volt, amelyen az időjárás kényének-kedvének kitett rab útja nyitva állott a „szabadulásra”: csak le kellett vetnie magát a mélybe. *Boldogkő várának* börtöne téglafalal bélelt, 5-6 méter mélységű verem volt – a déli torony előtt –, melybe nem lépcső vezetett, hanem kötélén engedték le a foglyokat. Nemigen kellett tartani a közel hatméteres fal megmászásától és a szökéstől.

Trencsén várában a 6 méter mély, dongaboltozatú börtön az öregtorony sziklatalpzatába volt vályva. Ebbe ugyancsak kötélén eresztették le a rabokat. *Keresden* és *Fraknón* szintén az öregtorony alatt, mintegy nyolc méteres mélységben alakították ki a tömlöcöt. *Ónod várában* a tömlöcök a falon belül helyezkedtek el, külön épületrészként, a fegyverműhely és raktár valamint az őrszoba, az istállók és egyéb gazdasági épületek mellett. A törvényhatóságok a szabadságvesztés-büntetés megsűrűsödésével együtt járó tömlöc-férőhely iránti igényt is a várak igénybevitelével próbálták enyhíteni. Erdélyben egyenesen az országgyűlés határozott arról, hogy

„latrok, gonosz tévők... a kincstár váraiban vitessenek”, azok ugyanis mindenütt rendelkeztek rabok befogadására alkalmas tömlöchelyiségekkel. Ám az is kiolvasható a szövegből, hogy a helyi hatóságok egy részének is volt már saját börtöne. Mint a forrásokból kitűnik, nemcsak vármegyei hatóság, hanem „magánosok” is küldhetnek rabot a kincstár váraiba; azok befogadják a foglyokat.

Ha hiányzott a központi végzés, mint példának okáért Magyarországon, maguk a törvényhatóságok jelöltek ki területükön fekvő várakat állandó tömlöc gyanánt. Heves-Külső-Szolnok megye statutuma például a „malefactorok” elhelyezésére *Gács várát* rendelte. Torna megye 1656-ban *Szádvárt* és *Torna várát* jelölte ki a börtönre ítélt vagy ítéletüket váró gonosztevők befogadására.

Az erősségeket később is a börtönfunkciók ellátásának legalkalmasabb helyeként tekintették. A vártömlöcök emlékét őrizte meg *Nagyvázsony*, mely a Rákóczi-szabadságharcot követően elveszítette katonai jelentőségét, s ezért börtönnek rendezték be. A tömlöc 1756-ig működött, míg egy pálinkaégető bérbe nem vette. A várak ilyen hasznosítása a 19. századig fennmaradt, sőt a Habsburg-kormányzat első börtönügyi intézkedései Magyarországon hosszú időre konzerválták e felfogást.

Természetesen nemcsak várak, hanem egyéb célú épületek – mint például földesúri kastélyok, uradalmi épületek – is alkalmasak voltak tömlöcözésre, ahol persze a megfelelő őrzésről gondoskodni kellett. Előfordult, hogy költségkímélés céljából az uradalom és a vármegye közös börtönt tartott fenn (mint a Károlyiak kaposvári uradalma Somogy vármegyével). Ekkor már volt országos intézet is, ahová ugyan-

csak beutalhatták rabjaikat a törvényhatóságok.

A falvakban jobb híján a *bíró házá*nál tartották fogva a letartóztatottakat. Erre okot adott az is, hogy a kaloda leggyakrabban a bírónál vagy a háza előtt állott, s mivel a falusi apparátus nem, vagy csak ritkán rendelkezett tömlöctartóval és tömlöccel, kézenfekvő volt a kaloda ilyen igénybevételére a carcer helyettesítésére.

A városokban az *áristom* és a *tömlöc* megkülönböztetésének megfelelően a végrehajtást is külön foganatosították. Budán és Pesten a fogságot a *Burgerstube*ban, azaz a polgárszobában kellett letölteni a *Stattwachmeister*, a csendbiztos felügyelete mellett. A carcer a törvényszolga, a Scherge igazgatása alatt állott a városháza pincéjében, „lakat alatt”. A törvényszolga szállása tudniillik a Rathausban volt.

Pesten 1699-ben téglaboltozatos pince építését határozták el, fölötte két szobával (tehát a carcer és az arestum végrehajtására szolgáló közös épületként). Ami igazán figyelemre méltó: az építmény már kifejezetten börtön céljaira épült! Pestről származó hír: közvetlenül a török kivonulása után a kínyzókamrát vették igénybe tömlöcöltetésre. A *Torturkammer* ilyen használata könnyen magyarázható a kínyzásokat s a carcer őrzését egyaránt szolgáló törvényszolga azonosságával.

Sopron városa több ízben alkotott szabályrendeletet a börtönökről. Már 1446-ban arról határozott a magistratus, hogy az enyhébb vétségek miatt letartóztatott polgárt a közönséges bűnelkövetőtől elkülönítve kell elzárni: az őrszoba, a torony helyett a városházán. Hogy ez az elkülönült végrehajtás állandósult, bizonyítják a későbbi, 1546-ból és 1620-ból származó városi statutumok. Kassán a 17. század elején

tesznek lépéseket a tömlőc leválasztására. 1621-ben még csak a „*halálra való foglyokról*” különítették el a kisebb vétkekért lefogott polgárok. 1698-ban viszont a börtönt már három részre osztották: külön helyezték el az ugyancsak kisebb cselekményeket elkövető, de még polgárjogot nem nyert személyeket is.

A statutumok leírásából már kirajzolódik az a kép, amelyet az építész is megerősít: az erődítmény nélküli településeken a fogva tartás követelményét kezdetben az alapegységet képező, három egymás melletti helyiség elégítette ki: egyik a fogoly, a másik az őr számára, a harmadik pedig közös előtérül szolgált. Ez az egység pedig nagyon hasonlít a legegyszerűbb lakás formájához; nemegyszer lakóházakat alakítottak át börtönné, ajtó- és ablaklan zárkává változtatva a pincét.

A városi építési formákat átvették azután az uradalmi, megyei tömlőcöknél is. 1774-ben *Gföller Jakab* kamarai építész felmérést készített az óbudai uradalmi tömlőcről. Az épületben a már említett „egységnyi” részek találhatók. A hajdú lakásához kapcsolódott a fogda (Arrest) és a tömlőc (Kerker). Azután megismétlődött ugyanez. Az őrszobából nyílt a földalatti tömlőc és egy közös helyiség. Csak a később épülő vagy kibővített típusoknál vált általánossá tornác vagy összekötő folyosó alkalmazása, amely kényelmesebbé és hatékonyabbá tehetette a rabok felügyeletét.

Számtalan példával lehetne még érzékelteni a feudális börtönök elhelyezési és építési sokszínűségét. Ami azonban közös mindezekben, hogy egyre nagyobb szerepe volt a biztonságnak, ami az épületrészekben (a földalatti elhelyezésen, az ablakok beszükitésén vagy megszüntetésén is) jól lemerhető. A 18. századhoz közelítve a töm-

lőcökön belüli differenciálás (carcer és arestum megkülönböztetése, nemek elválasztása) mind szemmel láthatóbb, s megjelenik, főként városokban az önálló épületben, épületegyüttesben elhelyezett börtön is. Ez az önállóság azonban még nem hordozta a modern értelemben vett börtönépítészet jegyeit. Azok más irányból, a *dologházalapítási hullám és a fogházjavító mozgalom* hatására érkeztek.

Polgárosodás és börtönépítkezés

Mint sorozatunk korábbi elemzéseiből láthatjuk, az amsterdami dologházak alapítása egy egész Európára kiterjedő mozgalmat váltott ki. Az osztrák büntetőjog és börtönügy szűrőjén keresztül hazánkba is megérkeztek az új eszmék, melyek Mária Terézia felvilágosult abszolutista udvarában is termékeny talajra leltek. A modern gondolat a szükséggel ölelkezett: az akkoriban terjedőfélben lévő szabadságvesztés-büntetés végrehajtására szolgáló katonai erősségek egyre kevésbé feleltek meg a célnak s nem is igen voltak hajlandók befogadni büntetésük letöltésére az elítélteket.

A központi törekvések találkoztak a helyi elgondolásokkal. 1763-ban a Helytartótanács tudakozódására 30 város és 38 vármegye válaszolván, azokból csupán nyolcan elleneztek egy országos intézet felállítását. Végül is arisztokratikus ajándék tette lehetővé az első magyar országos intézet felállítását: *gróf Esterházy Ferenc* magyar kancellár ajánlotta föl Szempec melletti birtokát, a rajta álló major épületeivel egyetemben. Egyesztendő átalakítási munkálatok eredményeképpen nyilhatott meg szeptember 4-én a Domus Correctoria, az első magyar Javítóház.

A csaknem négyszögletes, középen udvart körbefogó épület egyik oldala kivételével földszintes volt. Befogadóképessége száz körüli lehetett, jóllehet fennállása alatt sohasem őriztek benne 109-nél több személyt. Az említett, kivételes oldalon, az emeletes szárnyon sorakoztak a hálótermek. A férfiakat és nőket egyaránt 10-10 fős zárakban helyezték el, külön színteken. Napközben a fenyítőház lakói a munkatermekben dolgoztak. Az objektum kialakítását meghatározta természetesen a rendelkezésre álló épületek együttese, illetve a Nyugat-Európában ekkortájt a kolostorépítkezések erős hatásaként általában elfogadott udvaros, négyszögletű, zárt beépítési metódus. A rabok elhelyezésére szolgáló szárny eredetileg földszintes volt, a nagyobb befogadóképesség kedvéért húztak rá még egy emeletet. Ezt az első intézetet rövid időn belül elköltöztették, előbb Tallósra, az ottani árvaház helyébe, majd a szegedi vár kazamatáiba. Bár a büszke Domus Correctoria nevet továbbra is megtartotta, ennek építészeti alátámasztása elmaradt. A két későbbi székhelyen meg sem kísérelte a kormányzat hozzáigazítani a börtönügy elveit az átadott épületeket, sőt inkább éppen a felújításra szánt költségek megvonásával operált. Így *a polgári átalakulásért folyó mozgalomra maradt a börtönügy reformjának kidolgozása*. A politikai és jogi téren jelentős sikereket felmutató fogházjavító mozgalom azonban nem juthatott el a tervek építészeti megoldásának kimunkálásáig, még kevésbé az elképzelések realizálásáig. Mint a magyar történelem során annyiszor, a következő lépés megint a központi hatalomra várt.

A magyar polgári börtönügy kimunkálása az 1848/49-es szabadságharcot vérbe

fojtó diktatúra politikusaira várt. Büntetési rendszerét a szabadságvesztés-büntetésre alapító, s Magyarországon is hatályba léptetett Osztrák Büntető Törvénykönyv gyakorlati hatása alakította. A csupán megyei tömlöcökkel, néhány reformkori (komáromi, balassagyarmati) építkezéstől eltekintve alig tucatnyi férőhelyes feudális carceral rendelkező megyei hatóságok, a magyar állami szervezetben ismeretlen kerületek (az itt létesített bírósági fogházak) nem tudták volna végrehajtani a *Stafragesetz* intézkedéseit az addigi feltételekkel. A Habsburg-kormányzatnak most kellett pótolnia azt, amit évszázada elmulasztott: létrehozni a magyar központi fegyintézetek hálózatát. Akkor, amikor ezzel együtt az osztrák börtönök számát is bővíteni kellett, s amikor a birodalom egyéb okokból is szűkében volt az anyagiaknak.

Az országos hálózat alapjai

Mindez rányomta máig ható bélyegét a börtönalapításokra. A legfontosabb megfontolás az *olcsóság* és a *gyorsaság* volt. Nem csoda, hogy a Habsburg-kormányzat a modern büntetés-végrehajtási intézetek építése helyett kimustrált katonai erösségek átalakításáról döntött, melyek így az országos fegyintézeti rendszer alapjaivá váltak Magyarországon. Így lett a hazai büntetés-végrehajtási hálózat fontos csomópontja *Lipótvár*, *Munkács*, *Szamosújvár*. Volt úgy, hogy egykori kolostorba (Mária Nosztra), volt collegiumi épületbe (Vác) telepítették a fegyintézetet.

A polgári korszak fegyintézet-létesítési hulláma két jól elkülöníthető szakaszra osztható. A kezdetekre jellemző megoldás, vagyis egyes, már funkcionáló épület-

együttesek büntetés-végrehajtási célú felhasználása a század utolsó negyedéig szokásban maradt. Ám ahogyan az osztrák Strafbgesetz büntetési rendszerének 1853-as életbe léptetése kiváltotta az első fegyintézetalapítási akciókat, ugyanúgy hatott az intézethálózat továbbfejlesztésére az 1878. évi 5. törvénycikk, az úgynevezett Csemegei kódex – Magyarország első büntető törvénykönyve.

A kódex 1880. szeptember 1-jén lépett hatályba. 1881-ben rendelkezett a törvényhozás a szegedi királyi kerületi börtön felállításáról, mely 1883. május 28-tól 1884. szeptember 3-ig épült, s melyet 1885. január 1-jén adtak át rendeltetésének. A soproni intézet megépítéséről az 1884. évi 20. törvénycikk intézkedett, minek nyomán 1884. július 13-án és 1886. augusztus 31. között lezajlott az építkezés.

A harmadik modern épület a *budapesti gyűjtőfogház* volt, melynek építési munkálatai 1895 márciustól 1896 októberéig tartottak. Mindhárom létesítménynek az egyik legtöbbet foglalkoztatott építész, *Wagner Gyula* volt a tervezője. E három büntetés-végrehajtási intézet híven reprezentálta a kor legfejlettebb börtönépítészeti konstrukcióját. Szeged és Budapest maradéktalanul tükrözte a 19. század második felének diadalmas megoldását, a panoptikus szisztémából kifejlődött csillagformát, melyet azonban Wagner Sopronkőhidán a régi cukorgyár adottságai miatt, (melynek helyén a fegyintézet emeltetett) követni már nem tudott. Az épületek belső kiképzésében azonban megkísérelte meghonosítani itt is a modern börtönépítészeti eredményeit.

Visszatérve az első polgári korszak jellemzésére, tekintsük át a szamosújvári létesítményt. Szolnok-Doboka vármegye

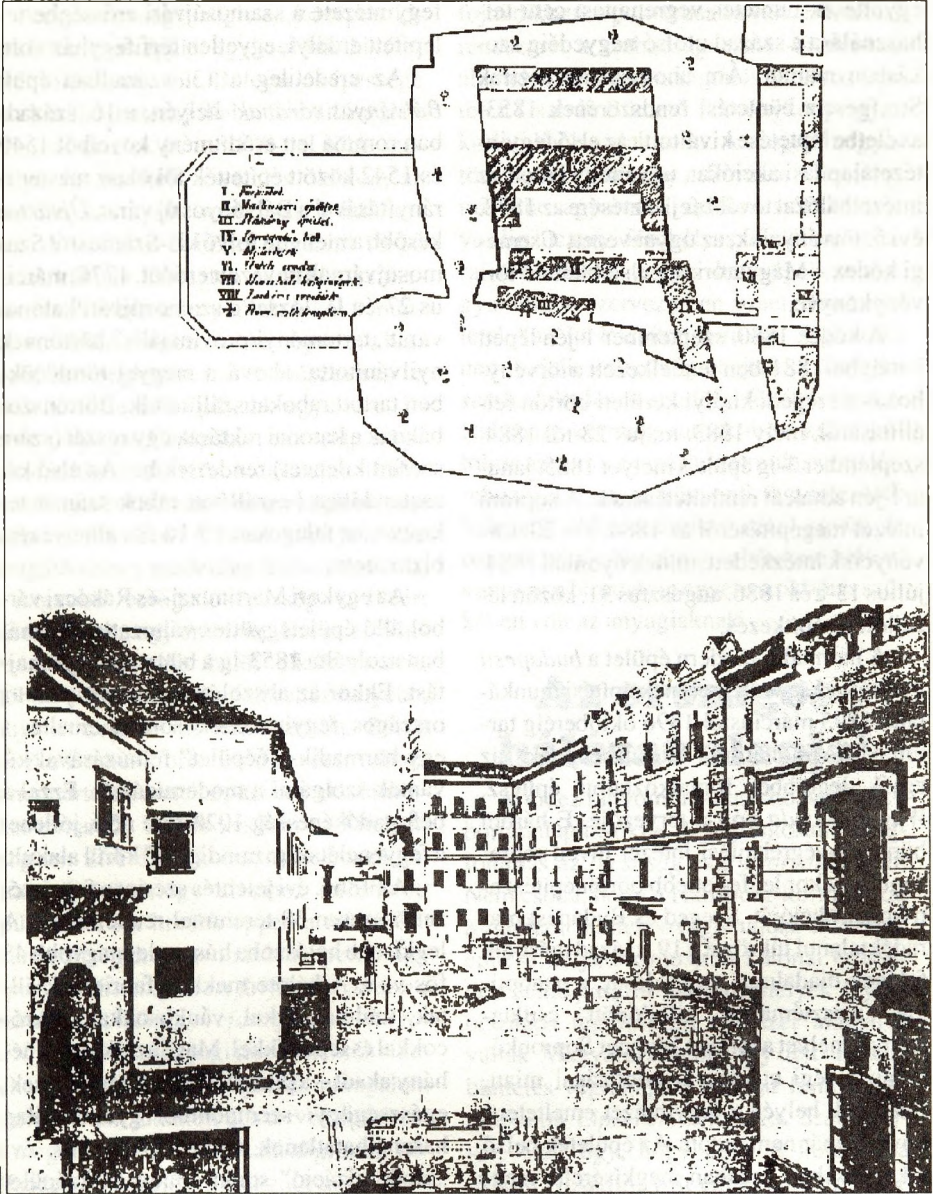
fegyintézete a szamosújvári erősségbe lepitett erdélyi, egyetlen férfifegyház volt.

Az eredetileg a 13. században épült *Bálványos várának* helyén, a 16. században rommá lett erődítmény köveiből 1540 és 1542 között építették föl olasz mester irányításával a Bálványos új várat, *Újvárt*, a később a mellette folyó kis-Szamosról Szamosújvárnak nevezett erődöt. 1776. március 27-én II. József a szamosújvári katonai várat „tartományi provinciális” börtönné nyilvánította, ahová a megyei tömlöcökben tartott rabokat szállították. Börtönszobáknak a katonai raktárak egy részét (szám szerint kilencet) rendeztek be. Az első két esztendőben beszállított rabok számát tekintve, ez átlagosan 15-16 fős elhelyezést biztosított.

Az egykori Martinuzzi- és Rákóczi várból álló épületegyüttes változatlan formában szolgálta 1853-ig a büntetés-végrehajtást. Ekkor az abszolútista kormányzat az országos fegyintézetek sorába emelte, s egy harmadik „főépület” felhúzásával kívánták szolgáltni a modernizációt. Ezzel a befogadóképesség 1028 főre nőtt, jóllehet a fegyenclétszám mindig 700 körül alakult.

Az 1866. évi jelentés szerint a fegyintézet összesen 38 teremmel rendelkezett. A legkisebb hálószoba húsz, a legnagyobb 48 fős volt. A hálótermekben papricsek álltak, szalmazsákkal, vánkosokkal, pokrócokkal és lepedőkkel. Magánzárka csak néhány akadt – a pincészinten! Ezért vizesek, egészségügyi szempontból gyakorlatilag használhatatlanok voltak. (Az 1874. évi „modernizáció” során épített zárkaépület 21 magánzárkával gazdagította az intézetet.)

A kivitelezés igazodott a vár adottságaihoz. Az épületek a várfalhoz tapadtak, számos munkatermet csak az erődítmény ka-

A szamosújvári fegyintézet

zamatáiban tudtak elhelyezni. Ott viszont se fény, se levegő nem jutott a termekbe. Árnyékszéket ásni a vár területén nem le-

hetett, mert az építészeti szakvélemények szerint a Szamos vize – lévén a folyó magasabban a vár egy részénél – feltörne az

ásás során. Csatornázásról, egészséges ivóvízről szó sem lehetett. Mint látható, az építészeti viszonyok gyakorlatilag megakadályozták a büntetés-végrehajtás meghirdetett humanitárius szempontjainak érvényesítését. A várba telepített, nagy költséggel átalakított fegyház áttekinthetetlen volt, ennél fogva őrizete nehézkes és költséges, továbbá egészségtelen. Ilyen körülmények között a kor népszerű büntetési rendszereinek meghonosításáról még terveket sem lehetett szólni. Az elítéltek osztályozása, szétválasztása csaknem lehetetlen volt.

Az első modern intézetek

A szegedi „Csillagbörtön” valójában a szegedi nagy árvíz kikényszerítette építkezés volt. Az áradat romba döntötte a korábbi igazságügyi épületeket, így a Mars tér északnyugati peremén emelt épületegyüttes kombinált intézmény volt: részét képezte a törvényszéki palota, a vizsgálati fegyház, a királyi törvényszéki elítéltek fegyháza, maga a csillagbörtön valamint az igazgatói és tiszti több pavilon. A Mars térre néző büntető törvényszék tekintélyt parancsoló tömbje mögött, magas kőfallal körbekerítve állt kétoldalt a két fegyház, hátul pedig a három zárkaszárnnyal és a negyedik oldalon őrtanyával, az igazgatói, valamint a ellenőri irodával egybeépült főbejárat.

Az egyik szárnyban egyenként 5-6 fő befogadására alkalmas társas zárcák (65), a másikon tisztálkodóhelyiségek és munkatermek, a harmadikban pedig magánzárcák (76) kaptak helyet. A háromemeletes szárnyak függőfolyosós rendszerűek, a közép-pontban vasszerkezetű üvegterőzettel el-

látva. Az intézet 500 elítéltet fogadott be, s egy főre 15 léghőbméter jutott.

Amikor a Budapesti Királyi Országos Gyűjtőfegyház 1896 októberében megnyitotta kapuit, 23 épületből álló együttest alkotott, amely 824 elítélt elhelyezésére volt alkalmas. A fő épületegység a kétemeletes, különálló fegyházépület, valamint a két, 300-300 fő befogadására alkalmas, s a központi épülethez csatlakozó „csillagépület”. A fegyházban kisebb és nagyobb (közös és magán-) zárcákat létesítettek. A 14 közös cellában egy főre 10 léghőbméter jutott. A háromszárnyú, háromemeletes épületeket a magánzárcarendszer megvalósításának jegyében létesítették. A két csillagépületben összesen 104-104 kisebb, (20 léghőbméter belső térfogatú), valamint 196-196 nagyobb (26 léghőbméteres) zárka található.

A kor követelményeinek messzemenően megfelelt az intézet. Wagner a nemzetközi tapasztalatok alapján ideálisnak elfogadott, 500 és 1000 fős befogadóképesség közöttire tervezte a Gyűjtőfegyházat, annak elhelyezését tekintve alkalmazkodott a börtönügyi kongresszusok irányelveihez: nagyváros közelében (út vasútvonal mentén), de annak peremén létesített. Ez (legalábbis átmeneti időre lehetővé tette a szeparációt és a biztonságos őrzést, ugyanakkor a nagyváros adta minden lehetséges előnyt élvezhette: a kedvező közlekedési helyzetet, a piac közelségét, igénybe vehette a fővárosi csatorna- és vízvezetékhalózatot.

Az épületekben korszerű melegvizet központi fűtés működött, saját üzemű villanyvilágítással. Nyolc kisebb és 17 nagyobb méretű munkaterem állt rendelkezésre. A különálló kórház és megfigyelő elmeógyógyintézet 97, illetve 140 fő befogadására volt alkalmas.

Míg a szegedi és budapesti építkezéseket a szakma dicsérete kísérte, ez korántsem állt a sopronkőhidai vállalkozásra. Az egykori „offermann és társa” cukorgyártelep helyén és házai felhasználásával felépített intézetnél a szakmai szempontok mellett dominálónan érvényesült a kíváncsi: a cukorgyári épületeket, az azokból eredő nyersanyagot a lehető legnagyobb mértékben használják föl a vállalkozás során. Voltaképpen csak a régi cukorgyári főépület volt felhasználható (no meg az egykori lakóépületek az őrszemélyzetnek és a tisztai állománynak), az épületek javát teljesen újonnan kellett építeni.

Szakmai szempontból teljesen lehetetlen megoldás született: egy H alakú zárkaépület. A szárnyakon és az összekötő részben külsőzárkasoros megoldást választott a tervező; az ablakok a H külső és belső oldalaira néztek. A háromemeletes épület összesen 686 zárkát foglalt magában. Az épület tervezője építészetileg egyébként modern megoldásokat alkalmazott: légvezető csatornákat helyeztek el a falakban, vízvezetékeket építettek be és csatornázták az épületegyüttest, központi fűtést létesítettek, villanyvilágítást szereltek be. A kritikusok azonban szóvá tették, hogy ilyen költséggel akár a Gyűjtőfogházhoz hasonló, szakmailag elfogadhatóbb intézetet lehetett volna létesíteni.

A mai rendszer alapjai

A mai büntetés-végrehajtási intézetek hálózatának alapjait a reformkori vármegeyi kísérletek (Komárom, Balassagyarmat) a Habsburg-kormányzat eredeti koncepciója (Mária Nosztra, Vác) néhány (fent is említett) országos jelentőségű építkezés (Gyűjtő, Sopronkőhida, Szeged), továbbá

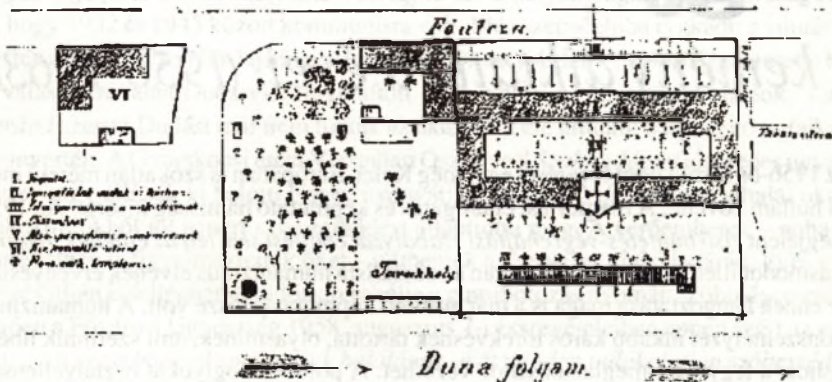
a századfordulón hatalmas lendülettel a törvényszéki építkezések határozták meg.

Az igazságügyi épületegyüttesek létesítését két alapvető szempont határozta meg. Egyfelől az igazságügyi architektúra dinamikus fejlődése, másfelől az állam bővülő anyagi lehetőségei, melyek a megrendeléseket lehetővé tették. A századforduló táján emelt épületek híven tükrözték a nyugati törekvéseket. Az igazságügyi épületegyüttesek nem egyszerűen a jogszolgáltatás központjává lettek, de a városok fontos képi elemeivé, építészeti látványosságaivá is váltak. Bár a nemzetközi tapasztalatok alapján a börtönügyi kongresszusok ajánlásai inkább egyszerűsége, célszerűsége intették a tervezőket, az igazságügyi épületek nem nélkülözték a monumentalitást, az egyediséget, a művészi elemeket.

Az építkezések közös jellemzője, hogy ellentétben a fegyintézetek tervezésével, a járásbírói és törvényszéki börtönök és fogházak többnyire egy tömbben nyertek elhelyezést a törvénykező szervekkel, az igazságügyi paloták hátsó egységeit képezve. Ennek logikája világos: a vizsgálóbíró és a királyi ügyészség képviselője, a bíróság és a gyanúsított/vádolt könnyen, biztonságosan, a nyilvánosság elkerülésével közelíthesse meg egymást. Minthogy a fogházak és börtönök leterheltsége és férőhelyigénye összehasonlíthatatlanul kisebb volt az országos letartóztatási intézetekénél, a zárkák száma néhánytól húsz-harmincig terjedhetett. Ha nemcsak zárkatraktust, hanem önálló zárkaépületet is emeltek, szívesen alkalmazták a külső zárkasoros, függőfolyós megoldást, amely nemigen különbözött a „csillag” egy szárnyától. Ezek az eredetileg helyi célokat szolgáló épületek alkotják számban legnagyobb részét mai intézeti hálózatunknak.

Dr. Mezey Barna

A váci fegyintézet rajza